

БӨХТИҮАР
БАҢЛЫЗДА

КӨК —

ТӨР

БУДАГ —

УТАР...

БƏХТИЈАР ВАҲАБЗАДЭ

КӨК-
ЛƏР...
БУДАГ-
ЛАР

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан Республика
КИТАБХАНАСЫ



КӨМЧЛИК

БАКЫ—1968

Взгабзаде Бахтияр Махмуд оглы

КОРНИ, ВЕТКИ

С т и х и

(На азербайджанском языке)

ГЯНДЖЛИК

Баку—1968

ƏLVAN CHİCHƏKLƏR

ƏN BƏJÜK MÜNƏÇÇİM

Нечә јол дағланды бу ана торпаг,
Инсан хошбәхтлијә данм чан атды...
Əн бөјүк мүсафир Лениндир...

Анчаг

О, јолу кетмәди, јолу јаратды.

Ачдыг синәмизи биз вараг-вараг,
Əср он једдидә камала чатды.
Əн бөјүк тарихчи Лениндир...

Анчаг

О, тарих јазмады, тарих јаратды.

Əн бөјүк мүнәччим Лениндир..

Анчаг

Ешги һәјат олду, сәмәсы торпаг.
Онун һүнәрилә анамыз чаһан
Күнәшә јүксәлди, улдуза чатды.
Инсанын ән бөјүк арзуларындан
О өзү јерләрдә күнәш јаратды.

1967.

ШАИР — ВЭТЭН

Арада-бэрэдэ көрүрсэн тез-тез,
Дејирлэр: «Нэ чохдур шаирлэrimиз,
Бунун гаршысыны алаг биз кэрэк,
Бизэ һәким кэрэк, мүһәндис кэрэк...»

Мәнсә дејирәм ки, шаир бол олсун,
Бүтүн доғуланлар шаир доғулсун.
Сәнәткар сәнәтә мәсләклә башлар,
Ше'рим — мәсләкимдир — десәм, јеридир.
Ше'р јазмаса да, әгидәдашлар
Дүнјанын ән бөјүк шаирләридир.

«Шаир чохдур» дејә қилејләnmәјин,
Әлһәзәр еләјин түфејлиләрдән.
Јахшы сөз өнүндә сиз дә баш әјин,
Шаир ки, јығмајыр сөзләри јердән.

Шаири кимсәјә дәјишмәрәм мән,
Онлар һәр чилвәдә мин сирр ахтарыр.
Идракын иришмәз дәринлијиндән
Онлар сөз ахтармыр, фикир ахтарыр.

Онлар кечә-күндүз јазыр, гәм чәкир,
Бу ағры кәлмәсин чох јүнкүл сизә.
Дејирәм ән зәиф, ән кичик шаир
Бөјүк вәтәндашдыр Вәтәнимизә...

Шаирин бәдәни — бу ана торпаг,
Нәфәси — хәзридир, ганы — Күр, Араз.
Чох шөј вәтәнсиз дә јашајыр, анчаг
Ше'рсә вәтәнсиз, елсиз јашамаз...

Шаирә вәзифә, рүтбә нә кәрәк!
«Вәтән», «вәтән» дејир көнүл сәси дә.
Вәтәни севмәқдир, вәтәни севмәк,
Шаирин ән бөјүк вәзифәси дә.

Анчаг... бәла онда, дәрд ондадыр ки,
Вәзифә хумары көзүнү өртән,
Вәтәни пул кими чибинә дүртән
Бир рүшвәт дүшкүнү, рүтбәли надан
Дуруб күл үфүрүр көзләrimизә.
Вәтәни севмәјин «гајдаларындан»
Үтанмаз-утанмаз дәрс дејир бизә.

Вәтәни севмәкдә нә гајда, ганун?
Вәтән севкисинин һүдуду вармы?
Еј надан, өлчүләр өзүнүн олсун,
Мәһәббәт өлчүјә, һәддә сығармы?

Май 1967.

МИЗ АРХАСЫНДА

Күндүзләр кәзирәм бүтүн шәһәри,
Ахшамлар гонурам өз будағыма.
Ахшамлар хәјалым кәзир һәр јери
Дүнјаны сығдырыб дар отағыма.

Маса архасында мән сөз ордуму
Чәкирәм үстүнә һәр гаранлығын.
Мән бүтүн дүнјаны,
Мән өз јурдуму
Мизимин үстүндә көрүрәм ајдын.

Маса архасында... әлимдә гәләм
Кәзирәм дүнјаны мән гарыш-гарыш,
Мәним хәјалымын, дејирәм, бу дәм
Ајағы дәјмәјән бир јер галмамыш.

Маса архасында көнлүм бигәрар —
Јолум нечә кәнддән, шәһәрдән дүшүр.

Вјетнама јаған ағыр бомбалар
Елә билірәм ки, евимә дүшүр.

Күчлүјәм! — демәли, мән һаггам, дејә,
Зүлм һагг палтары кејинир бу күн.
Мәним мисраларым дөнүр күлләјә
Евини тутанда күчлү күчсүзүн.

Синада јандырыр күн көјү, јери,
Јенә дә әрәбин вәтәни дарда.
«Су» дејиб јананда әрәб әскәри
Мәним додагларым чатлајыр бурда.

Маса архасында өз үрәјими
Мәш'әлә дөндәриб јандырырам мән;
Дүнјанын дәрдләри мүрәккәб кими
Ахыр гәләмимдән, ахыр сүбһәчән.

Үрәјим илһамла, сөzlә доланда
Һәр сәтрим, көнлүмдән од алыр мәним.
Дујан бир үрәкдә тел ғырыланда
Ше'римин вәзни дә ғырылыр мәним.

Маса архасында... торпағын, јерин
Исти нәфәсијәм, әәриф әтријәм.
Мән һаванын дејил, һадисәләрин,
Көнүл дүнјасынын барометријәм.

Гошурам ардынча хош хәјалларын,
Јер мәним, көј мәним, асиман мәним.
Гәлбимдән мин гәлбә кедән јолларын
Әввәли башланыр масамдан мәним.

Елә ки, галхырам маса далындан
Хәјалым кичилир, фикрим кәрилмир.
Бајаг отағыма сығышан чаһан
Инди өз-өзүнә сығыша билмир.

Бајаг өз чаныма, ганыма ғыјдым,
Билмирдим вахт кечир, јатасыјам мән;
Бајаг бир дүнјанын вәтәндашыјдым,
Инди өвладымын атасыјам мән.

Охујун көнлүмү ше'рләримдән,
Көнүл кизләнмәсин сөз архасында;
Дүнјанын ән көзәл адамыјам мән
Илһам әләминдә, миз архасында.

Мај 1967.

«ҺӘ» ИЛӘ «ЈОХ» АРАСЫНДА

Јахшы таныјырам дүшмәни, јахшы,
Анчаг танымырам мән сәни јахшы.
Сәнин кимисини танымаг чәтин.
Нә нифрәтин бәлли, нә мәнәббәтин...

Сәни бирчә кәрә көрән олдуму
Һәјатын долашыг маңәрасында?
Бүтүн өмрүн боју, һәјатын боју
Чан вердин «Һә» илә «Јох» арасында

Фикрини, һиссини вармы бир билән?
Гуру чан сахладың бу дүнјада сән.
Бөјүкләр үзүнә һеч ағ олмадың,
Кимсәнин дәрдинә ортаг олмадың...

Чәкиб чыхарырсан телефону да
Евә кәлән кими о саат јәгин.
Истәјир бу дүнја лап дүшсүн ода,
Тәки позулмасын истираһәтин.

Сәһәрләр сүд ичдин, кечәләр гатыг,
Нараһат олмадың өмрүндә бир күн.
Ләкәсиз адыңла билсән, ај јазыг,
Замана ән бөјүк ләкәсән өзүн.

Сечмәк истәмәдин гарадаң ағы,
Хәјалын һәгигәт, јухун чин олдү.
Гулаг динчлијилә, чан раһатлығы
Дүнјада ән бөјүк мәсләкин олдү.

Мәнсәбдән бир пиллә дүшмәјин, јәғй,
Ән бөјүк, ән ағыр синә дағындыр.
Дүнјада ән бөјүк гәсдин, чүр'әтин
Арвадың үстүнә чымхырмағындыр.

Севмәдін өзүндән башга һеч кими,
Һијлә дашларыңдан сарајлар гурдун.
Бүтүн өмрүн боју сән гатар кими
Чәдвәллә отуруб, чәдвәллә дурдун.

Өмрүндә билмәдин јыхылмаг нәдир,
Сән аддым атдың ки, јыхыласан да?
Әлләрин һәмишә әтәкләрдәдир,
Сән әл көрмәмисән һәлә јаханда...

Күнүн јарысыны дар отагдасан.
Дөрд диһар ичиндә гуру тахтасан.

Отағын һәр күнчү таңышдыр сәнә,
Билирсән һардадыр күрсүн, масан да.
Кечә дә тапарсан истәдијини
Отагда чырағы јандырмасан да.

Отаға кирәндә сән јаваш-јаваш,
Күрсүн өз јериндә олмајады каш.
Күрсүјә илишиб сән ыхылајдын,
Өмрүндә бирчә јол дилхор олајдын.

Дурдугун пилләдән јерә енәјдин,
Дүзү севинәрдим сән тутуларда.
Бары, күрсүјәсә гәзәбленәјдин,
Гәлбин вар. инсансан. — дејәрдим онда.

Апрел 1967.

ӘБӘДИ КӘНЧЛИК

Имамверди мұәллимә

Мүәллим,
Әбәди кәнчлијиник биз.
Сәниндир ән көзәл әмәлләримиз.

Сәнин шакирдләрин дәстәбәдәстә,
Һәмишә баһардыр, һәмишә сәһәр.
Илдә бир јаш кәлир јашының үстә,
Даим бир јашдадыр өнүндәкиләр.

Гүрубда гызаран күнәшсән...
Нә гәм,
Солмаз үрәкдәки бөјүк дујғулар.
Сән дағсан,
Гаршындан ахыр дәмәдәм
Һәмишә дәјишән, чағлајан сулар.

ҮМИД

Горхмурам, дүшмәним гој мин-мин олсун.
Нејләјәр мәнә?
Шөһрәт сәнин олсун, ад сәнин олсун,
Үмид вер мәнә!..

Үмид истәјирәм, мән үмид анчаг,
Үмидлә гојарам дагы-дағ үстә.
Нә шөһрәт, нә мәнсәб,
Нә дәвләт, нә вар.
Еј көнүл, дүнјадан сән үмид истә!..

Үмид арзуларын гызыл нахшыдыр.
Дејәрләр, јемәкдән үмид јахшыдыр.

Дејәк дәниздәјәм, саһил көрүнмүр.
Үмид мәнимләдир,
о, мәндән дөнмүр.
Саһилә чан атыб чырпыныр үрәк.
Де нејләјәчәк

Үстүмә шығыјан ләпәләр мәнә?
Үмид вер мәнә!

Инамла учалтдыг анамыз јери,
Биз мөһтач олмадыг доста, дүшмәнә.
Дәмир чәпәрләри, даш һасарлары
Дишимлә сөкәрәм, үмид вер мәнә!
Һәсрәт дә,
Һичран да дејил горхулу.
Үмидлә ачылар һәр ешгин јолу!
Бир ил — бир ан кими көрүнәр мәнә.
Үмид вер мәнә!
Һәсрәт — вүсал гәдәр хош кәләр мәнә,
Үмид вер мәнә,
Инам вер мәнә!

Јаман дарыхыр,
Сәфәрә чыхыр
Мәним көнлүмдәки хәјаллар јенә,
Бәләдчи јеринә үмид вер мәнә.

Диләкләр үмидлә биркә доғулса
Јерин тәркиндә дә учалар инсан.
Арзуму тапмаға үмидим олса
Мәнзил башындајам, јола чыхмадан.
Үмидлә гојарам дагы дағ үстә.
Еј көнүл өзүндән сән үмид истә!..

«БАҚЫ» ГАЗЕТИНӘ

Ичиндән алышыб һеј яныр Бақы.
 Јарада-јарада јараныр Бақы.
 Гәлби од дәнизи,
 Көзү дүрр Бақы,
 Догма Вәтәнимин көзүдүр Бақы.
 Бөјүк шәһәрләрлә јарышыр Бақы,
 Дил ачыб Бақыдан данышыр «Бақы».

Сөзләрин чәркәјә дүзүлүб чин-чин
 Дүнәни, бу күнү бизә нәгл едир.
 Сәнин галаг-галаг сәһифәләрин
 Елә бил Бақынын күндәлијидир.

Синәндә дил ачыр әмәллимиз,
 Сәһәри әкс едән бир ајнасан сән.
 Һәр ахшам гәлбини охудугча, биз
 Кечирик Бақынын күчәләриндән...

Вахтын сүр'әтилә пәјманымыз вар,
 Бу бөјүк сүр'әтлә јарышдын сән дә.
 Күчәләр бојунча галхан биналар
 Чәркәјә дүзүлүр сәтирләриндә.

Һәр күнүн өз ешги, сөзү, һикмәти,
 Көзәл сөз ојнадар дағы јериндән.
 Фәһләнин дүнәнки әзми, гүдрәти
 Бу күн бизә бахыр сәтирләриндән.

Биз чохдан чыхмышыг бир узун јола,
 Сәнин дилин илә данышыр заман.
 Бу бојда чаһаны бизим Бақыјла,
 Бақыны чаһанла данышдырысан.

Нечә гәһрәманы, сәнәткары сән,
 Учалдыб,
 Онунла бир учалырсан.
 Милјон үрәкләрә, сән бир үрәкдән,
 Сәтирләр үстүндә көрпү салырсан.

Нараһат гәлбимдән чәрәјан кими
 Мин-мин дујғу өтүр бә'зән бир анда.
 Сабаһы, чырпынан фикирләrimi
 Милјонлар охујур сүтунларында.

Јазыб-јарадырыг биз сәһәр-ахшам,
 Ше'рин һәр нөгтәси алын тәримдир;
 Синәндә көрүнән мәним һәр имзам
 Сәнәт ояларындыр.

М. Ф. Азизов
 Азәрбајҹан Республикасы
 КИТАБХАНАСЫ

Мəһарəт сəниндир, тək илһам мəним,
Мүждə апарырсан һәр күн евлərə
Тутуб əллəримдэн һәр ахшам мəним
Гонаг апарырсан бүтүн евлərə...

Мəслəкдэн дөнənə даим ар олсун,
Арзулар, əмəллəр ярадыр јолу.
Кетдијин јоллара уғурлар олсун,
Мин јашлы Бакынын он јашлы оғлу!

Јанвар 1968.

РИЈАКАР

Мəним өвладыма ана дилиндə
Дəрс дејən «ағыллы» мүəллимə бах.
«Вəтən», «Вəтən» дејир,
Өз өвладыны
Əчнəби дилиндə охудур анчаг.
Өзкəјə: «Дилини өјрən!» — дејирсən,
Өзүнсə...
Бу дили бəјəнмəјирсən!...
Нə дејək бу мискин ријакарлыға?..
Јохса өз гыныны бəјəнмир баға?..

Бир нəдир, беш-алты дил билсин кэрək,
Бизим сабаһымыз — кəрпəлəримиз.
Вəтən дилинə дə додаг бүзмəјək,
Бурдан ајаг ачыб, јола чыхаг биз.

Евдə ајаг ачыр əввəлчə һәр кəs,
Сонра узаглара дүшүр гэдəмлəр.

Илкини билмэјэн сонуну билмэз,
Евдэн үз дөндөрөн чөлдө вэрэмлэр.

«Эввэл евин ичи» демишлэр нэдэн?
Сэн чөлү билмэзсэн, ичи билмэдэн.
Јахшы билмэк үчүн өзкә бир дили
Эввэл өз дилини јахшы билмәли.

Нијә өзүмүзү өкөј сајаг биз?
Нијә атамызы танымајаг биз?
Өзкәни севирсэн?
Инанмырам мән!
Өзүнү севмәјән өзкәни севмәз.
Вәтәнин дилинә кәрәксиз дејән
Вәтәнин өзүнү нечә севир бәс?

Үзүнә дурсајды једијин чөрәк,
Рәзил олдуғуну өзүн ганардын.
Дилими дансајдым мән дә сәинтәк
Сән кимә дәрс дејиб пул газанардын?

Вәтән гејрәтини чәкмәјән оғул
Һәм өзүнә јүкдүр, һәм өзкәсинә;
Бу дилдә дәрс дејиб газандығын пул,
Једијин чөрәк дә һарамдыр сәнә!

Бөјүт баланы да сән өзүн тәки,
Денән, өзүн јаша, аләм јох олсун.

Намус олмасә да кечинәр, тәки
Дилин узун олсун, гарнын тох олсун.

Сәнинчин дүнјаја дәјәр, а надан,
Бир анлыг өтәри көнүл хошлуғун.
Мин дәфә кичикдир аталығындан
Сәнин инсанлығын,
Вәтәндашлығын!

Октјабр, 1967.

ЛАТЫН ДИЛИ

Латын дили!

Һәр сөзүндә дүнја бојда јук дашыјыр,

Латын дили! —

Милләт өлүб, дил јашајыр.

«Ана» дејән, «торпаг» дејән, «Вәтән» дејән
јох бу дилдә.

Анчаг јенә јашар бу дил.

Сабаһ бизим әрзимизин

Сәрһәддиндән о јана да

гошар бу дил.

Бәлкә... бүтүн улдузлары

кәзәр бу дил.

Дөјүшләрдә зәфәр, чалыб

Өлән әрә бәнзәр бу дил.

Вәтәни јох,

Милләти јох

Јашар өзү.

Елмләрин тәмәлидир

Әввәл сөзү, ахыр сөзү.

Ким дејир ки, өлүдүр бу?

Һәкимләрин,

Алимләрин,

Лоғманларын дилидир бу.

Бу дил илә һесабланыр ај да, ил дә.

Чичәкләрин,

Бөчәкләрин,

Күләкләрин,

Фәләкләрин

Адларыны јазыр алим

Өлү дилдә.

Ким дејир ки, өлүдүр бу?

Өлүләрин дили дејил,

Дириләрин дилидир бу.

Атлантика саһилиндә

Чоша-чоша,

Даша-даша:

— Мән азадам, мән хошбәхтәм, —

Дејир натиғ јад дилиндә.

Сөјлә натиғ,

Инди нәјә инанағ биз —

Гулағамы,

Ја кәзәми?

Әмәләми.

Ја сөзәми?

ДАНЫШЫР БАКЫ

Башымдан өтүшүб мин ган, мин гада,
 Жарандым дүнжанын бир гит'эсиндэ.
 Мәним өз јерим вар,
 кичик олса да,
 Дүнжанын о нәһәнк хәритәсиндэ.

Әзимлә, күчүмлә, өз һүнәримлә
Һәгигәт олубдур хәјалымдакы.
Һава далғасында бу бөјүк әрзин
Мәним дә сәсим вар: — данышыр Бакы!

Москва, нојабр 1967.

ГЫШДА ИЛАН

Даш чатлајыр бүркүдән
Ғышда белә бир исти
Көрмәмишәм һәлә мән.
Көр ишин һарасыдыр
Ғышын оғлан чағында
Илан чыхыб жувадан
Күнә верир өзүнү
Асфалтын ғырағында.
Тез әjlәжиб машины
Әздиләр

алдадылмыш
Бу иланын башыны.
Истини јај билди о,
Алданыб эзилди о,

Январ 1967.

«АНАМЫН КИТАБЫ»

*Бөжүк эмалпарвар, бөжүк
нәтәндаш Ч. Мәмүдәдү-
лузадәнин әзиз хатирә-
синә*

«Анамын китабы!» — охудум бир дә,
Бу күнүм дүнәнлә кәлди көрүшдү;
Чәлилин чалдыгы сары симлөрдә
Гәдим бир тәмсил дә јадыма дүшдү:

Хәрчәнк — арабаны чәкир гуруја,
Өрдәк — булудлара,
Кор балыг — суја...
Араба тәрпәнмир анчаг јериндән,
Сәнин тимсалынмыш бу һал, еј Вәтән!
Таланды бир заман дөвләтин, варын...
Варлыјкән әл ачдын сән өзкәләрә.
Јадлар јох,
Сәни дә өз өвладларын
Чәкди үч тәрәфә, чәкди үч јерә.

Ана үмид олду доғма өвлада,
Өвлад бел бағлады јадлара јалныз.
Өвлад билмәди ки,

гоншуја,
јада,

Көз дикән галачаг шамсыз, чырағсыз.
Бу доғма торпагда доғулуб онлар,
Дедиләр, биз һара, бу торпаг һара,
Доғма китаблара јад олуб онлар
Үмид бағладылар јад китаблара.

Ананын китабы чатды имдада,
Деди: «өзүнә бах, әл ачма јада;
Вахт чатыб узағы, јахыны таны,
Бил, сәнин әввәлин, ахырын нәдир,
Вәтән хәстәдирсә,

онун дәрманы,

Кәнарда дејилдир, өз ичиндәдир...»

Анамын китабы! Тарихдән гәдим,
Чичәкдән — тазә-тәр,
Көјләрдән дәрин.
Ајағы алтында торпаг көрмәдим
Анадан үзүнү чевирәнләрин.

Бу бөжүк мәтләби билмәдик бә'зән,
Бизи бөлә-бөлә чәкдиләр дара.
Әл чәкиб мүгәддәс атәшимиздән,
Јүз илләр баш ејдик јад китаблара....

ИНСАН ГӘҢГӘНӘСИ

Шимшәк парылдады,
Көј курулдады.
Көј јерә нур сәпди,
Бахды дөрд јана.
Көјләр шаггылдајыб һеј курулдады,
Горхудуб инсаны,
Күлдү инсана!..

Инсан илдырымы илаһи санды,
Атәшә тапынды, гејбә инанды...
Дурухду горхудан,
Донду горхудан.
«Дүнјадан о јанда дүнја вар» деди.
Аллаһын адына о, заман-заман
Нағыллар ујдурду, маһнылар деди.

Маһнылар аллаһдан ганад истәди.
Бәрәкәт истәди, имдад йстәди.

Елә ки, өзүнә инанды инсан,
Үздү әлләрини дилсиз фәзадан.
«Мәним өз аллаһым зәһмәтдир!» — дејә
Торпаға бағланыб учалды көјә.
Инсан гајалары, дағлары удду,
Инсан оду минди, сују гурутду.

Сөјләди: «гадирәм, мүгтәдирәм мән».
Бу һөкмә, бу күчә көјләр дарылды.
Инди дә инсанын гәһгәһәсиндән
Гадир аллаһларын бағры јарылды.

Талеји инсанын үзүнә күлмүш —
О сығмаз өзүнә, о ашар-дашар.
Гәрибә аләмдир:
аллаһлар өлмүш,
Онлары мәдһ едән маһнылар јашар.

Нојабр 1967.

МЭНЭ НЭ ВАР?

*«Биздэ бу сойуг ганлары
нејлэрдин илаһи?..»*

М. Э. САБИР

«Мэнэ нэ вар?!» дедин.
Дүзмү дедин сэн?
Бирлэшир ахырда эн узун јоллар.
Кэнара чэкилмэ,

бил ки, бу күндэн
Бу күн мэнэ варса, сабаһ сэнэ вар.

Дашгын бөјрү үстэ јыхса бир дағы,
Јанындакы дағ да әјилэчэкдир.
Бу күн јејилирсэ биринин һаггы,
Сабаһ да сәнинки јејилэчэкдир.

Еуздан сојуг олар илаһнын ганы,
Инсансан!
О исти ганын бэс һаны?

Де көрәк сән нечә баха билирсән
Көзүнүн өнүндә тапданан һагга?
Нәдән алышмајыр бәдәнин, нәдән,
Һагсыз мәш'әл тутуб о јанан һагга?
Нечә инсан дејим нечә мән сәнә,
Гој өвлад демәсин бу Вәтән сәнә!..

Әкәр адамсанса... сев адамлары,
Демә, бу, достумдур, о, дүшмәңимдир;
Демә әзизимдир ев адамлары,
Де, мән бу халгынам, халг да мәнимдир.

Демә, даш-јаһыныб тардаша дәјди,
Мән елә билдим ки, даш даша дәјди,
Јүрдун о башында јыхылан кәсин
Ағрысы гәлбиндә кәрәк көјнәсин!

Ән бөјүк дәрјанын бирдир саһили,
Ону һәр тәрәфдән дөјәр далғалар.
Бир бөјүк Вәтәни, бир бөјүк ели
Таримар еләјәр «мәнэ нэ вар»лар.

Ағачлар гатарла чәркәләнибдир,
Онлар бир-бириндән чох узагдадыр.
Будаглар, јарпаглар көрүшмәсә дә.
Көкләри бир јердә,
бир торпагдадыр!

СЭРБЭСТ ШЕ'Р

Дејирсэн, бу күнүн сэрт фикирлэри
Вэзнэ, гафијјэ, өлчүјэ сығмыр.
Дејирэм, Сабинин вэзли ше'ри
Чэкидэ, нэ јерэ, нэ көјэ сығмыр.

Күлү дэ севдирэн бизэ этирди,
Кэл һикмэт ахтараг сөз күлзарында.
Неһру һиндистана баһар кәтирди
Гырчынылы, о көһнэ һинд палтарында,

Вэзни сындыра да биләрсән, анчаг,
Бу күнүн сөзүнү дејәк бу күндә.
Вэзндә ахтарма кэл сәрбәстлији,
Ахтар фикирләрин бөјүклүјүндә.

1967

САБАҢ... САБАҢ...

Чимир нур дәнизиндә
Чәмән-чајыр,
Чөл-бајыр.
Һәмјашы көрпәләрлә
Баһар күлүр, ојнајыр.

Мәним балаларым да
Балалара гошулмуш,
Баһарын оғлан чағы
Баһара јолдаш олмуш.

Шаграг күлүшләрилә
Баһара дәм тутурлар,
Ојнадыгча сабаһкы
Гајғыны унудурлар.

Ојун көзәлдир, анчаг
Мүәллимин өнүндә

37

Бәс сабаһ ким дурачаг?..

Сабаһ, сабаһ....

Инди мән,

Сабаһын хатиринә

Онларын бу күнүнү

Алыммы әлләриндән?..

Алмалыҗам!..

Чарә jох!..

Бу күнүн дугусуҗла

Онлар әйләнсәләр дә

Көрүрәм сабаһы мән,

Неҗләҗим ки, бахырам

Бу ширин дугуларә

Ағлымын зирвәсиндән.

Чағырырам онлары:

— Јетәр оҗнадығыңыз...

Ај ушаглар... сабаһ бәс?..

Евә кәлиб әҗләшир

Дәфтер, китаб далында

Онлар динмәз-сәҗләмәз.

Нәдәнсә, анчаг бу дәм

Өз сөзүмә күлүрәм...

Бу күн хошбәхтди онлар.

Сабаһ көрән нә олар?

Онларын өз нәгдини

Ахы ниҗә, мән ниҗә

Дәҗиширәм нисҗәҗә?..

ЕКРАНДА КӨРҮШ

Оғул шәһәрдәдир,

Анаса кәнддә,

Көрүшә билмирләр бир мәмләкәтдә.

Екранын өнүндә отуруб ана

Фәхрлә,

І үрүрлә бахыр оғлуна.

Оғул шә'р охујур: «ај анам, сәнә

Чанымы версәм дә бу аздыр јенә...»

Оғул шә'р охујур,

Ана динләјир.

«Балам бир балача сыныхыб» дејир.

Шәки, мај 1966.

БӘС ӨЗҮН НӘСӘН?

Дејирсән: «Машалаһ, вәзифән дә вар,
Ишләр солә-саға бу вәзифәни.
Гоһумуг, гардашыг, ахы, нә олар.
Бир аз да итәлә габаға мәни».

Јыхылар кәнардан итәләнәнләр,
Мәнә күвәнирсән, бәс өзүн нәсән?
Бир аддым атмаг да чәтиндир, әкәр
Өзүн ичәридән итәләнмәсән...

Май 1967.

БӘСДИР!

«Бизим мүдриг,
ағсачлы,
Гәһрәман елимиз вар.
Бизим гоч Короғлумуз,
Бизим Нәсрәддинимиз,
Бизим Фүзулимиз вар!...»

Валлаһ, буну чох дедик,
Биллаһ, буну чох дедик.
Кечмишин көлкәсиндә
Ағзымызы һаваја
Ачыб, јатмаг истәдик...
Анчаг буну билмәдик:
Көһнә һава ичиндә
Үрәк бә'зән боғулур.
Көлкәдә јатанларын
Өз көлкәси јох олур...
Инди һара кедирик

Бош эллә,
 гуру сөзлә?
Jetәр өјүндүјүмүз
Сојумуз,

 көкүмүзлә!..
От битәр көкү үстә, -
Јаланмыш, бу, јаланмыш,
Бабәк нәсли көр бу күн
Нечә дә хырдаланмыш!
Jetәр, јетәр дејирәм,
Гартал фамилјасыјла
Бу күн хырда гуш олмаг.
Дүнәнин хумарыјла
Нәлә дә сәрхош олмаг!..

Бизим ембилемамыз,
Рәмзимиз,
Шәрәфимиз
Гој олсун сәләф, — дедик.
Ағыллы өвладымыз
Сәһвимизи дејәндә
Она нахәләф дедик.
Архајла чох өіүндүк,
Сорушурам: бәс һаны
Бу күнүн Фүзулиси,
Бу күнүн Нәсрәддини,
Бу күнүн Сәттәрханы?
Короғлуја, Бабәкә
Абидә гојмагла да

Өјүнмәјәк биз бу күн.
Онларын амалыны
Јашамаг ән мөһтәшәм
Һејкәлдир онлар үчүн.

ОҒРУЛАР

Јусиф, милис достум, од кимисән сән,
Оғрунун, әјринин ғәнимисән сән.
Анчаг...
Ҷүрбәчүрдүр, ахы, оғрулар,
Анбар оғрусуну тутмаға нә вар?..

Дүшүб архасынча бир түфејлинин,
Изләр ахтармысан, изләр кәзмисән.
Кичик оғрулардыр һәдәфин сәнин,
Бөјүк оғрулардан хәбәрсизмисән?

Көзләр өнүндәдир дүкан, ја анбар;
Артығы, әскији билинир асан.
Әлһәзар, әлһәзар,
достум, әлһәзар,
Вичдан оғрусундан, гәлб оғрусундан...

Онлар ача билир дүз үрәкләри,
Анчаг...
Ғыфыллыдыр өз үрәкләри...

Һагга ғылынч чәкиб вичдана ғыјды,
Онлар үзүмүзә бахдылар дик-дик;
Ја сәндә, ја мәнә гүдрәт олајды,
Онларын ичини ача биләјдик.
Бир стол саһиби бир имза үчүн
Бизи сүрүндүрүр он күн, ијирмй күн...
Талејин асылыб тәк бирчә голдан —
Сән бир имзадакы күчә бах, күчә,
Бир дә көрүрсән ки, дағ бојда инсан
Бир чыртдан өнүндә чүчәдир, чүчә.
Өмүр парчаланыб доғраныр мин-мин,
Сәпилир јоллара кет-кәл ичиндә.
Кәлмәзди бу вахта бир тикә һејфим,
Әкәр әрисәјди әмәл ичиндә...
Һарај!
Аз өмүрдән вахт оғурланыр,
Инам оғурланыр,
Әсәб корланыр...

Билмирәм, сән мәнә баша сал буну,
Бу һансы замандыр, бу һансы чағдыр. —
Әсәб оғрусуну, гәлб оғрусуну,
Севинч оғрусуну ким тутачағдыр?

Бир даш сифәтлинин, бир сәрт чавабы
Уман үрәкләрдә из ачыр дәрин.
Бәс нијә сорулмур һаггы, һесабы
Үрәкдә ачылан бу шырымларын?..
Чохалыр шырымлар, артыр шырымлар,
Дөнүб инфаркт олур үрәк дә бир күн.
Бир һәлгәјә дөнүб ахыр шырымлар,
Ири нөгтә гојур сонунә өмрүн.
Сонра дејирләр ки, инди адамлар
Өлүр бирдән-бирә дағ учан кими.
Мәкәр үрәјинә дүшән шырымлар
Ону јаваш-јаваш өлдүрмүрдүмү?
Бәс онун өмрүнү ким оғурлады?
Бәс нијә дәјишир оғрунун ады?..

Малы учуз алыб, баһа сатанлар
Дәллалдыр,
Онлары чиловлајаг биз.
Зәһмәтсиз, мајасыз газанан да вар,
Дә көрәк онлара нә ад гојаг биз?..

Дәллалмы?
Јох!

Бу ад јарашмыр она,
Онун бир ады вар: «мәдәни» оғру.
Талајыр адамы көз баха-баха
Бу јени чибкәсән, бу јени оғру...

Һаггы тапдаса да,
Сөјлә, бир нәдән

Күчлүнү чох јердә доғру сајырлар?
Элини узадыб узаг гит әдән,
Күчсүзүн варыны оғурлајырлар.

Белә дәллаллара дејән јохму бир:
Һәррач малымыдыр намусун, арын?
...Бәс көкү нә заман кәсиләчәкдир
Бу кизли, мәдәни оғурлугларын?

„ИНСАН ВЭ ЗАМАН“ СИЛСИЛЭСИНДЭН

ЭКС-СЭДА

Экэр галхсан
Уча дағлар зирвэсинэ,
Сэс аларсан өз сэсинэ.
О заман сэн
Демэ тэксэн.

Экэр энсэн
Дэрин-дэрин
Дэрэлэрин
тәркинэ сэн,
Сэс аларсан сэсинэ сэн.
Онда демэ, демэ, тэксэн!..

Экс-сэда! —
Бу сэс нэдир?

Экс-сэда — дэринликдэ,
Экс-сэда —
зирвэдэдир.

Дэринлијэ экэр энсэн,
Учалыға экэр галхсан,
Чансыз дашдан, гајадан да
Сэсинэ сэс алачагсан...

1967

АНТЕННА

Биналарын дамында,
 Антенна дирэклэри...
 Дәмир,
 Полад чубуглар,
 Бир дам үстә көжәриб
 Чаһаны гучаглајан
 Нәһәнк ганад чубуглар.
 Күнүн сөзү чубуглар.
 Идракын тәнтәнәси,
 Бәзәји,
 Сүсү чубуглар.
 Шәһәрләрдән-шәһәрә
 Сәс көрпүсү чубуглар.
 Гутуларда јашајан
 Инсанын,
 Көр-көтүр дүнјасындан
 һәр ан,
 һәр күн бир тәзә
 Пај көтүрмәк арзусу,

Һәр шеји билмәк,
 дујмаг,
 көрмәк арзуу!.

Бејин гутуларында
Чох дарыхмыш бу арзу.
Артыг
Бир нештәр кими
Биначарын дамыны
Жарыб чыхмыш
бу арзу!

Эсрин,
Күнүн
башында
Көзәрир тачлар кими.
Гышда жарпагларыны
Төкән ағачлар кими
Титрәјир,
Рузкармыдыр
Ону белә титрәдән?..
Хејр!
Инанмырам мән!
Эсрин әсәбләридир
Ону белә титрәдән!

Ах! бу дәмир ағачлар, —
Һәндәси үчбучаглар
Дүнјанын о башыны
Чәкиб евләрә бағлар...
Чәрәјан телләритәк

Инсан эсэблэриний
Неј кэрилмэк арзусу...
Һәр шеји көзлэрилэ
Көрмэк,
Гулагларыјла
 ешитмэк,
Әглијлә
 билмэк арзусу!

Јарышыб кечә-күндүз
Дэрин дэнизлэрлә биз.
Сылдырым дағларла биз,
Дүнјанын о башыны
Ешидирик, көрүрүк
Бу дэмир көзлэрлә биз,
Полад гулагларла биз...
Анчаг...

 јенә дә анчаг
Бәс дејил бунлар бизә.
Көнлүмүзүн мин сөзү,
Мин суалы вар бизә!
Бә'зән дуја билмирик
Бизимлә илләр боју
Бир бинада јашајан
Ејни дәрди дашыјан
Гоншумузун
Үрәјиндән кечәни.
Бурда кими гынајаг?
Ону,

Мәни,
Ја сәни?..
Бизә елә кәлир ки,
Ағлымыз дәриндәдир,
Һиссимизсә дајазда...
Билмәкдән безмәдикми?
Кәлин дујаг бир аз да...
Бал кими рә'јалара
Ујаг, ујаг бир аз да.
Гәлбимизин башына
Дәмирдән јоҳ,
 амандырі —
Дујғумузун телиндән
Бир антенна гојаг биз.
Узағлары билирик,
Јахынлары дујаг биз!

Ијул 1967.

■

Телефон зэнк чалыр... — Ало!..
— Һә, салам!
Тез таныјырам,
Данышан ким олса дәрһал сәсиндән,
Бир кәлмәсиндән.

Сәсими јазыблар магнитофона,
Гулаг кәсилмишәм бу ахшам она.
Өзкә бир адамы динләјир кими
Таныја билмирәм мән өз сәсими.

Илк дәфә көрдүјүм адамы бә'зан,
Бирчә бахышындан, бирчә сөзүндән
Таныја билирәм—...Сән бир дәрдә бах;
Таныја билмирәм өзүмү анча!...

Лент ахыр... өзкәни динләјир кими
Таныја билмирәм мән өз сәсими.

Апрел 1967.

ЕФИРДӘ СӘСЛӘР

1.

Әввәлләр беләјди:

дуруб дөш-дөшә
Чыхарды дүшмәнләр ачыг дөјүшә...
Ғылынчда парларды гәзәб, әдавәт,
Бу ачыг дөјүшдә сөзә нә һачәт?
Архадан вурмазды дүшмәни дүшмән.
Һәм өлән кишијди, һәм дә өлдүрән...

Дәјишди дүнјанын көһнә әһвалы,
Артыг бу адәтләр гочалды кетди;
Короғлу демишкән: «Түфәнк чыхалы
Мәрдлик дә дүнјадан баш алды кетди...»

Бу күн, бу әсрдә биз һаһаг јерә
Вәһшилик демирик бу адәтләрә.
Дәјирик, мәһв олсун әдавәт кәрәк,
Гардаш олмалыдыр бүтүн адамлар.
Бөјүк дујғуларла јашасын үрәк,
Ахы, ган төкмәкдә нә јахшылыг вар?

Анчаг дэрд одур ки. эдавэтин дэ
Өзү мөһв олмады, сөзү дэишиди;
Чылыз үрөклөрдө гөзөб дэ,
кин дэ,
Астары сахлады, үзү дэишиди.
Ган төкмөк ганунла јасаг оландан,
Ганлары гаралтмаг дөб олуб јаман!..

Ингилаб еләдик, зүлмү девирдик,
Ујмадыг заманын мин гөзасына.
Биз мөрдү-мөрдана дөјүшө кирдик,
Ғагсызы чатдырдыг өз чөзасына.
Ингилаб — заманын, әсрин сәсидир,
Ингилаб — кишилик нүмүнәсидир.
Ингилаб — мөрдлији шәрәф, шан етмиш,
Архадан вурмағы гадаған етмиш.

— Бәс онда?..
Билирәм, нә сорачагсан.
Нәдир бу јалтаглыг, икиүзлүлүк?
Әфсус! Өз јолујла кедиркән заман
Он сафы корлајыр бәзән бир чүрүк!..

Тәһсиллә, сәнәдлә санырыг ки, биз
Чатмышыг ән али мөдәнијјәтә.
Анчаг ғыжгыранда әсәбләримиз
Мөһәббәт бир анда дөнүр нифрәтә.
Гөзәбли анларда
Инсан бүсбүтүн

Дәјишир, алчалыр, көзләрдән ираг..
О, өз мәнлијини бөјүтмөк үчүн
Дедији «мән»ләрлә кичилир анчаг.

Архада «филанкәс алчагдыр» дејән
«Алчағын» үзүнә иришир инди.
Ачыгча дөјүшә кирә билмәјән
Имзасыз мәктуба киришир инди.

Јазыр ки: «Оғрудүр филан, филанкәс»,
Јазыр ки: «Онларын көзү тох дејил»,
Ғамыдан јајыныб кизли-кизли бәс
Өзкәјә кор газмаг оғурлуг дејил?

Өзкәјә хәлвәти гују газанда
Сөјлә, өз-өзүндән утанмадынмы?
Өз дәсти-хәттинлә сән «к» јазанда
Кишилик сөзүндән утанмадынмы?

Ғәләм кәләчәјә јол көстәрәндир,
О ки, јаранмајыб бөһтанлар үчүн,
Ғәләм көнүлләрдән чичәк дәрәндир,
Она јарашармы кор газмаг бу күн?

Дүшүн бабалары:
Мүдрик сөзләри
Јурдун дөвләтидир, елин варыдыр.
Јалчын ғајаларда ғылынч изләри
Дүшмәнә имзалы мәктубларыдыр.

2.

Дүймәни бурурсан, ефирдә сәсләр..
Гарышыб долашыр бири-биринә;
Бир өлкә навадан һеј ахшам-сәһәр
Бөһтанлар јағдырыр өзкәләринә.

Американын сәси.

Би-би-си,

Пекин...

Динмәмиш билирсән нә дејәчәкдир.
Долуб гулаглары бәшәријјәтин —
Ахы, бу јаланлар кимә кәрәкдир?

Бири дикәринә «һагсыздыр» дејир,
Өзү дә билир ки, јалан данышыр.
Залым өз көзүндә тири сечмәјир,
Өзкә көзүндәки гылдан данышыр.

Ефирдә гарышыб сәсләр сәсләрә.
Јаланлар титрәјир, әсир һавада.
Бир мәтләб сәсләнир күндә мин карә,
Сөзләр бир-бирини кәсир һавада.

Сусун, еј бајгушлар, јазыгдыр инсан,
Сиздә бир азачыг инсаф вармыдыр?
Бу бәшәр-өвлады ешг учбатындан
Дүнјаја кәлмәкдә күнаһкармыдыр?

Инсанын гајғысы, дәрди чүрбәчүр,
Она аман вермир һәјәчанлары.

Онсуз да гәлбләри тәлатүмлүдүр,
Гојун гулаглары динчәлсин бары.

Өлкәләр гышгырыр, дејир: «Мәнәм, мән!»
Ешидә билмирик: «о да вар!» — дејән:

Никар Қороғлудан сорду: — һеч сәни
Бир јыхан олубму, биләјдим буну?
Қороғлу деди ки: «Кизир Мустафа.
Бу күн чаја басды гоч Қороғлуну».

Далады гурд кими бәшәријјәти,
Мән, мән!—дејә-дејә һитлер дә бир вахт.
Өзкә һесабына о, бир милләти
Бөјүтмәк истәди, кичилди анчаг.

Инди силаһлары әвәз едиб сөз,
Бојунлар сөз илә дүшүр гармаға.
Бөһтанлар јағдырыр Бонн, кечә-күндүз
Чалышыр һагсызы һагландырмаға.

Намәрдләр ағзында һагг чилик-чилик
Доғраныб сәпилди ефирә јердән...
Бөһтанлар јурдунда мәрдлик, кишилик
Бахыр адамлара абидәләрдән...

ПИРГУЛУ РЭСЭДХАНАСЫ ҢАГГЫНДА ШЕ'РЛЭР

1. СЭН КИЧИК БИР БИНАСАН

Рэсэдхана!
Қаинатла дајанмысан үзбәүз.
Ахтарышларын — сонсуз,
Әмәлләрин интәһасыз,
Мејданын өлчүсүз...
Ајағларын — јердәсә,
Әмәлләрин — көјдәдир,
Көјдән бахдын јерә сән.
Қаината ачылан
Ән ири пәнчәрәсән!

«Көзлә, кәлирәм» — дејә
Ңеј күвәнир, өјүнүр
Бу күн анам јер сәнә.
Јерин көјләрдә кәзән
Ағлы дедиләр сәнә!
Гаранлыг кечәләрдир
Күнүн,

Күндүзүн сәнин.
Улдузларын ишығы —
Әлифбан,
Сөзүн сәнин!
О јумулан үфүгләр,
Мүнәччимин
Ңәр кечә
ачылан кирпичләри!
Онлар илләрдән бәри
Бир улдузун сајрышан
Ишығыны һөччәләр,
Сән кичик бир бинасан,
Нечә-нечә дүнјалар
Гонағындыр кечәләр.

Бу бинада әријиб
Кечә дөнүр сәһәрә,
Бу бинадан ачылыр
Сәһәрләрә пәнчәрә...
Бу бина
бу күнләрин
Сабаһкы хош күнләрә.
Узанан тунч әлидир.
Бу бина

дағ башында
Сабаһын һејкәлидир!
Улдузларын көзүлә
Бизә бахыб узагдан
Ишыг сачыр кәләчәк;

Бу бинада доғулуб
Ајаг ачыр кэләчәк!

2. ТЕЛЕСКОП

Көйдә сирр,
Јердә сирр,
Каинатда сирр.
Нә гәдәр сирли сирр ачдын јерә.
Көјләрә дикилән көзүн ишләјир
Ағыл ишләмәјән дәринликләрә!

Инсанын ешгини
Алышыб сән дә
Сонсуз бошлуглара јетирән олдун,
Ән дәрин,
Ән дибсиз бошлуг ичиндә.
Сүзән әввәлинчи кәми сән олдун!

Инсанла каинат,
Мәнтиглә күман,
Мә'лумла мәчһулар арасындасан.
Дәринлик — мәгсәдин, мәйзилин, јолун.
Әнкинлик — баһында зәрли тач оладу.
Сонсузлуг — ән јахын һәддин, һүдудун.
Узағлыг — сәнинчин башланғыч оладу.

8. М НЭЧЧИМ—ШАИР

(Рәсәдхананын елчи ич-
чиси Тејмур Әминзодә)

Сән дә мүнәччимсән, мән дә мүнәччим.
Сәнин телескопун, мәним гәләмим.
Ахтарыр,
Ахтарыр...
Ахтарырыг биз.
Сән тәзә бир улдуз,
Мән тәзә бир сөз...
Беләчә ағарыр кечәләримиз.
Ахтара-ахтара учалырыг биз.
Күманлы күмансыз бу ахтарышлар
Бә'зән уғурлудур, бә'зән уғурсуз...
Тәзә јол,
Тәзә сөз,
Тәзә бир улдуз
Сиррини вермәјир бә'зән јүз илә.
Мин-мин илләрди ки,
Инсан сирр илә
Дөјүшүр...
Цаима кедир јарышлар,
Түкәнән дејилди оу ахтарышлар.

Сирли китаб кими бахмышыг көјә.
Билирик
Сонсузлуг, әнкинлик нәдир.
Даим дәринлијә,

Ен дәринлијә!
Тәзәлик — һәмишә дәринликдәдир!
Башлајыб мүшәххәс рәгәмдән: 1-дән
Галхырсан!

Ајағын үзүлүр јердән.
Үзүрсән гојнунда хош хәјалларын —
Бошлуға дирәнән еһтималларын...

Мәнзилсиз јолларда сүзүркән үрәк
Өзүн дә чавабсыз мин сирр олурсан.
Гардаш, бу нөгтәдә сән дә мәнимтәк
Хәјаллар гојнунда шаир олурсан.
Тәзәлик — арзумдур, интизар — гәмим,
Сән көјләрә учал,
Мән еним јерә.
Сәнин телескопун,
Мәним гәләмим
Ишләсин һәмишә дәринликләрә!

Ачылсын өнүндә сонсуз каинат.
Батсан да,
Гардашым, дәринликдә бат!
Дајазда батанлар
Чох вахт горхудан,
Хофдан боғулур.
Дәриндә батанлар, гәһрәман олур!
Сирли китаб кими бахмышыг көјә;
Билирик — сонсузлуг, әнкинлик нәдир.
Даим дәринлијә,

Эн дәринлијә!
Тәзәлик — һәмишә дәринликдәдир!

4. КӨЈҮН ӨРИТӘСИ

Зилләјиб көзүнү әнкинликләрә,
Чәкирсән көјләрин хәритәсини.

Бу Күнәш
бу Нептун,
бу Марс,
бу Зәһрә.

Бу да филан бүрчүн
узуну,
ени.

Бурдакы чизкиләр, бојалар, хәтләр
Ајыыр бүрчләри бири-бириндән.
Бәс һаны јердәки һүдудлар, һәдләр,
Дөвләти дөвләтдән ајырмадын сән.
Көјдә ајрылмајыр өлкә өлкәдән.

Сәнинчүн бир дүнја, бир каинат вар.
Сәрһәдләр, һүдудлар јашатмыр сәни.
Јахшы ки, һәләлик јаратмајыблар
Көјләрин сијаси хәритәсини.

Бөјүк дујғулардыр шәрәфин, шанын,
Сәнин көзләриндә ачылыр сәһәр.
Јердәки, кәләчәк, ваһид дүнјанын
Илкин евләридир рәсәдханалар.

5. СОН УЭЛЭГ

Сонсузлуг нэ демэк?
Дэрг етмэк чэтин!
Көр һара ишлэјир эглин, гүдрэтин!
Хошбэхтсэн,
Анамыз гоча дүнјаны
Сэнин амэлинлэ таныјыр көјлэр
Фикринин, хиссинин, јолу, мејданы
Кенишдир,
Сонсуздур, сонсузлуг гэдэр.
Энкинлик ичиндэ үзүр хэјалын,
Идракын сығмајыр дар отаглара.
Гибтэјэ лајигдир сэнин бу халын.
Фикрин кэмэнд атыр көр һардан һара.

Өнүндэ сонсузлуг...
Јол үстдэсэн сэн!
Өјрэнмэк һэвэсин кайнат гэдэр.
Бу јола чыханлар,
дөврү гэдимдэн
Нэ һэвэсдэн дүшэр,
нэ «чатдым» дејэр!

Фырланыр,
Бэнд олуб фикрин, охлара.
Кайнат низамы дағылар онсуз.
О гэдэр бахмысан сонсузлуглара
Фикрин дэ сонсуздур,
Ешгин дэ сонсуз!

Шамахи, ијул 1967.

«ЕМАДИН» — «ВОЛГА»

Дүшүр хатирэтэк һэрдэнбир јада
Давадан эввэлки автомобиллэр.
Адамлар бир јана, машинлары да
Көр нечэ гочалдыр бу залым иллэр...

Бу күн бир «Емадин» көрдүм јолда мэн.
Гулаг тутулурду нэрилтисиндэн.
Бахдым, бу машинын элдэн-ајагдан
Дүшэн бир гочаја бэнзери варды.
Машынылар ичиндэ анчаг бир заман,
Онун да өз ады,
Өз јери вардыр...

Бэс инди?
Индијсэ унудулубдур,
Тэээлэр чыхалы, күлүнч олубдур.

Көнүл, дүјурсанса һөкмү заманы
Тэээлик өнүндэн сэн дэ эјил кеч.

Әкәр көрмәсәјдик бу күн «Волганы»
Гоча «Емадинә» күләрдикми неч?

Тәзәнин далынча бахыб чәкмә аһ,
Бир фајда вермәмиш аһу-зарымыз.
Бу күн «Емадинә» күлүрүк...

Сабаһ

«Волга»ја күләчәк өвладларымыз...

Кедир «Емадин»лә «Волга» јанашы,
«Волга», «Емадин»и гојур архада.
Шөһрәт пәрдәсинә бүрүнәң нашы
Бу күн күвәнмәсин дүнәнки ада...

Онун да өз ады, өз јери варды,
Машыңлар ичиндә анчаг бир заман;
Онун шөһрәтини илләр апарды,
«Емадин» «Волга»ја бахыр архадаң.

Бу нәјә бәңзәјир, нәјә?

Елә бил.

Заводда һәрләнир дәјирман дашы.
Санки баш галдырыб отузунчу ил
Алтышыңчы иллә дуруб јанашы.

Елә бил, данышыр арзуларыңдан
Өлүм јатағында чан верән хәстә.
Елә бил билдирки от тајасыңдан
Бир чәнкә от дүшүб јаз оту үстә.

Заман бизә дејир: «Вахт өтүр, кәрәк,
Јерини тәзәјә тәрк едә көһнә.
Бәдбәхт о кәсдир ки, бу «Емадин»тәк
Чөлү дә көһнәдир, ичи дә көһнә.

Заман бизә дејир: «Һәјата дүз бах!
Фикрин бу сүр'әтдән кери галмасын!»
Бөјүк бир дәрә дејил јашча гочалмаг,
Фикир гочалмасын, баш гочалмасын!

Апрел 1962

МҮСАФИР

Пәнчәрәмин габагындан
Кечәләр гатар кечир.
Һәр гатарда
Нечә вүсал,
Нечә интизар кечир.
Бири тоја,
Бири јаса кедәнләр,
Бири кефә,
Бири ишә кедәнләр,
Бир гатарда мұсафир.

Учуран да,
Гуран да
Бир дүнјада мұсафир.
Јыхылан да,
Вуран да
Бир дүнјада мұсафир.

Јаранандан бу күнәдәк
Гоша узансалар да
Һеч бир заман көрүшмәјән
Бу дәмир релсләр кими,
Үрәјимдән
Бир-бирилә барышмајән
Нечә дујғулар кечир.
Пәнчәрәмин габагындан,
Кечәләр гатар кечир.

Нојабр 1967.

МЭН КИМЭМ?

Адым нәдир?
Сорушма!
Ад эввәлдән гојулур.
Ад гојанлар
Сонрадан
Чоҳ вахт пешиман олур.
Бә'зән чаһилин ады
Ариф, ја Лоғман олур.
Јашымы да сорушма!
Демә ки,
 јаш,
 үрәклә,
 ганаचाгла,
 һүнәрлә
Һәмийшә һәмсаз олур.
Бә'зән әлли јашлының
Дүшүнчәси,
 дујғусу,
Ущаг ганаचाғындан,
 72

Дујғусундан аз олур.
Танымаг истәјирсән
Сән мәни,
Мән кимәм, ким?
Мән — дүшүнчәм,
Мән — ешгим,
Мән — хәјалым, мәсләким!..

1967

ФАЙТОН

Бакы күчэләриндән
Файтон кечир...
Бу күнлә
Кечән эср көрүшдү.
Бабам јадыма дүшдү...
Нә гәрибә сәсләнир.
Асфалт үстдә
Нал сәси...
Көһлән атларла биркә
О дүнјада гејб олан
Бабаларын нә'рәси...

Асфалт үстә нал сәси,
Батыра билмәсә дә
Бу күнүн кур сәсини,
Дөјдү һафизәләрин
Гырыг пәнчәрәсини...

Нәнәм
Бахыб файтона

Күлүмсүндү...
Бу күлүш
Онун чаванлығыјды.
Заман
Һәр шејә гыјды...

Файтонда
Кәлин кәлән
Күнүнү анды нәнәм.
Миниб јенә файтона
Кәнчлијин күлзарында
Кәзди, доланды нәнәм,
Бәзәкли файтонларын,
Бүзмәли туманларын,
Әлван кәлағајыларын,
О илләрин,
Ајларын,
Һәсрәтилә јашајыр
Мәним нәнәм,
Бу күн дә...
Тәзәләр әфсанәдир,
Һечдир онун көзүндә.

Бирдән
Һава чатмады,
Сыхылды, дарыхды о.
Файтона бахмады, јох!
Файтонларда гојдуғу
Кәнчлијинә бахды о.

Бакы күчэләриндән
Бәзәкли фәйтән кечир...
Фикирдән нәләр кечир.
Бу тәзә күчәләрдән,
Көһнә күчәләр кечир.
Бу күнүн синәсиндән
Мәним дүнәним кечир.
Дүнән кимләр кечирди,
Көрүн, бу күн ким кечир.

Биз галстуг тахырыг,
Биз дэблэ кејинирик,
Таксылара минирик
Дағылмаз ки, бу дүнја
Һәрдән
Ата да минсәк,
Һәрдән архаја бахыб
Бабамызы дүшүнсәк...

Август 1967

ГАРҒА — БҮЛБҮЛ

Гарға вар, ики жүз, үч жүз јашында
Гарылдар, гурулдар ағач башында
Бу ејбәчәр гуша кимсә тохунмаз,
«Сәсиндән, өзүндән һәзз алаг» — дејә
Горхусуз, үркүсүз, о учар гыш-јаз,
Гајдадыр, од дүшмәз мурдар әскијә.

Бәдбәхт бүлбүлүнсә мин бәласы вар, —
О, башга севдада, башга һәвәсдә.
Дејирәм, ај анам, белә дәрд олар,
Гарға дағ башында, бүлбүл гәфәсдә?..

Ешитчәк сөзүмү бүлбүл ағлады,
Сәси јолчулары јолдан сахлады.
Сөјләди: — Долашдым бүтүн дүнјаны,
Бүрүдү шөһрәтим, шаным һәр јаны.
Өз сәсим өзүмә бир гәним олду,
Мәним көзәллијим, дүшмәним олду.

Сөзүм дйлә дүшдү, мән сәсә дүшдүм,
Дилимин учундан гәфәсә дүшдүм.

Инсанын өзүнә кәсилир дүшмән
Дөвләти, сәрвәти, пулу, вары да.
Бә'зән мејвәсинин ағырлығындан
Сыныр ағачларын, будаглары да.

Гусар, ијул 1961

НӘСӘ ЧАТМЫР

Кечә-күндүз, сәһәр-ахшам,
Мән јазырам, охујурам.
Јазыларым китаб-китаб.
Нә олсун ки,
Үрәјимә чоху јатмыр,
Ше'римдә дә нәсә чатмыр,
Сөзүмдә дә нәсә чатмыр.

Көнлүмүздән
Кечәнләрин архасынча биз гошуруг,
Чалышырыг, вурушуруг.
Сәсә дүшүр мәрәмымыз,
Әмәлсә бу сәсә чатмыр.
Дүзү будур:
Сөзүмүздә һәр шеј чатыр,
Өзүмүздә нәсә чатмыр.

Кәмиләрдә үзүрүк биз,
Машынларда кәзирик биз.

Һеј кедирик,
Һеј кәлирик.
Ғышы бөјүк шәһәрләрдә,
Јајы — дағда,
Қурортларда динчәлирик,
Анчаг јенә биз билирик:
Нәсә чатмыр,
Нәсә чатмыр...
Лап ајда да,
Лап күндә дә нәсә чатмыр,
Чатмајанын өзүндә дә
нәсә чатмыр.

Тәк мәнәмми буну дујан?
Јох-јох! Һамы килејлидир.
Бу, инсанын өз һәвәси,
өз мејлидир.
Јашајырыг, јарадырыг,
Өјрәнмәклә бој атырыг.
Дүнја — чыдыр,
Һәјат — јарыш...
Учалырыг пиллә-пиллә,
Бој атырыг гарыш-гарыш.

Биз һәмишә учалмырыг
Бир галханда,
Бир енирик...
Бу енишдән, бу јохушдан
Јашамағы өјрәнирик.

Һәјат өзү — бир мө'чүзә,
Бу мө'чүзүн гаршысында
Кәһ сусуруг,
Кәһ динирик.
Өләндә дә өјрәнирик.
Дејирик ки, көр табәбәт нә ачизмиш.
Хәстәлик чох,
Дәрман чатмыр, дава чатмыр...
Сон нәфәсдә ғышгырырыг:
Һава чатмыр,
Һава чатмыр.

Өјрәнирик —
Демәк даим галхырыг биз
Сон зирвәјә чатмыр анчаг әлләримиз.
Истәјимиз ашыр-дашыр,
Арзулара чата-чата
Арзу биздән узаглашыр.
Шикајәтә башлајырыг өзкәсиндән.
Анчаг һеч вахт
Биз шикајәт еләмирик өзүмүздән.
Бир арзуја чатан кими
Арзу дүшүр көзүмүздән...
Кәһ алышыр,
Кәһ сөнүрүк
Чырпынырыг,
Дүшүнүрүк:
Нәсә чатмыр,
Нәсә чатмыр...

Идрақымын ишығыла
Зүлмәтләри чох жармышам,
Өмрүм боју ахтармышам,
Тапмамышам:
Нәдир ахы бу чатмајан!?
Һәр бир сирри ачан заман
Ачылан сирр, -
Минбир сиррин
Варлығындан хәбәр верир.
Ачылдыгча
Ачылмајан азалмајыр.
Ача-ача дүјүмләри бағлајырыг,
Биз күнбәкүн.
Чох вахт елә билирик ки,
Дады-дузу габагдадыр өмрүмүзүн.

Өјрәнирик —
Күнү-күндән
Учалырыг, галхырыг биз...
Сон зирвәјә
Чата билмир әлләримиз.
Гој чатмасын!
Елә дејәк: нәсә чатмыр!
Ахы, инсан
Чатмајана чата-чата инсан олмуш,
«Һәр шеј чатыр» — демәкдәнсә
Өмрүн баша чатмасы хош!..

Нојабр 1965

бәлкә дә...

Кечә дә, күндүз дә јазмалыјам мән
Бу күнүмүздән...
Бу әсрин сөзүнү кәләчәк әсрә
Јетирмәк үчүн.
Кәләчәк өнүндә күнаһкар оллам
Јазмасам бу күн...

Дејирәм, бәлкә дә һәмәсрләрим
Ше'рими көзләмир о гәдәр мәним...
Чыхачаг ишыға,
Әминәм буна —
Бу күн галса белә көлкәдә ше'рим.
Дејирәм, сабаһын охучусуна
Даһа чох кәрәкдир бәлкә дә ше'рим...

Март 1967

КӨК

Ағачлар
Көк үстә бој атыр,
Учалыр.
Ағачлар
Көкүндән күч алыр.

Дүнјада
Һәр шејин көкү вар.
Көкү вар
Торпағын, дашын да...
Адамса көкүнү
Кәздирир башында.

1967.

ЗӨҺРӘ

Узун-узун әсрләр,
Зөһрәнин көзәллији
Валех етди һәр кәси.
Бабам она ад верди:
«Көзәллик илаһәси».

Үрәјимин көзүјлә
Бабам бахды Зөһрәјә,
Әфсанәләр јарадыб
Хәјалын ганадында
Бабам галхды Зөһрәјә.

«Улдузларын сирри нә?
Өзү,
Сөзү, нә?» — дејә
Галхды,
Галхды бу күнсә
Ағлын ганадларында
«Венера 4» — Зөһрәјә.

Идракымыз
Машын олуб дурду Зөһрәдә.
Ҙансыз һава,
Өлү торпаг
көрдү Зөһрәдә.
Җер оғлунун
Җерә сығмаз,
Көҗә сығмаз ағылы,
Дәфн сләди
Әфк анәни, һағылы!

Ноҗабр 1967

ОН СӘККИЗ КҮН

Чәррах К. Җернардә

Җағды гәм нејсаны, башыны тутду,
Дүнҗадан нә гәдәр ачылар удду.
Пајызы кәлмәмиш төкүлдү бары,
Дәлди үрәјини гәм дамчылары...
Дүнҗанын дәрдини гәлбинә салды,
Бәдән гочалмамыш үрәк гочалды.
Дағлар үрәјиндә галанды дағ-дар,
Фикир дә чүрбәчүр,
Дәрд дә чүрбәчүр.
Һәјатын ән ағыр јүкүнү чох вахт
Ағыл көтүрсә дә, үрәк көтүрмүр...
Төвшүдү,
Дајанды онун үрәји, —
Ләкәли, зәдәли, јорғун үрәји,
Чыхардыб,
Җеринә чаван бир гызын
Сағлам үрәјини тикдиләр о күн.

Үрәк синәмиздән асылды ындан,
Һәмишә нараһат,
Һәмишә кирјан...

1967.

КӨҢНӨ БАЈАТЫ

БМТ ичласында Пакистан нумајәндәси Аға Шаһи демишдир: «Көһнә мүстәмләкәчиләр кими Израил дә өз тәһавүзүнү илтифат кими гәләмә верәрәк иддиә едир ки, о, тутулмуш әразиләрә куја «мәдәнијјәт бәһрәләри» кәтирмишдир».

(Гәзетләрдән)

Һагг-әдаләт күчдәмидир?
Зорун, күчүн вар дејә
Сәнә гул олмалыјам?
Бу арзудан о арзуја чатмаг үчүн
Ајагларын алтында
Бәлкә јол олмалыјам?
Бәлкә сәнин һаваң чатмыр,
Һавамы да сәнә вериб
Өзүм боғулмалыјам?

Синәм үстә кәзә-кәзә,
Дејирсән ки,
— Мәдәнијјәт кәтирмишәм
мән сизә!..

Бу ки, көһнә бајатыдыр,
Кечән әсрдән галыб.
О тајдакы һамиләрин
Бу зурнаны чох чалыб..
Сән зурнаны тәзәләјә билмәдин,
Һеч олмасса бајатыны тәзәлә.
Һамиләрин гача биләр далындан —
дурма,
тәләс,
тез-елә!

Мәдәнијјәт пәрдәсилә
Әмәлини данырсан.
Башымыза јағдырдығын бомбалары
Бәлкә чичәк дәстәләри санырсан?
Бир милләтин
Өзкәсинә гул олмағы
Нә замандан мәдәнијјәт сајылмыш?
Бил ки, әрәб
О әзилән, мәнкум әрәб дејил; артыг
О да чохдан ајылмыш!

Өз алынымың тәри илә
Бечәрдијим торпағларын
Мејвәсини дәјирсән.
Өз јолумда

Мәнә јол кәстәјирсән.
Бу дөзүлмәз рәзаләтә;
тәһгирәми
мәдәнијјәт дејирсән?
Голумдакы зәнчирәми
мәдәнијјәт дејирсән?

Афәрин устадына!
Вәһшилији мәдәнијјәт адына
Милләтләрә једиртмәји
Чох көзәл өјрәнмиңсән
Сән өз һамиләриндән!

Һитлер ат ојнадырды
Дүнән обаларында!
Буну унутмамышдыр
Јер алтында чүрүјән
Сәнин бабаларын да.
Сән сабун олмадыңмы
Дүнәнки фашистләрин
Өлүм собаларында?..

Гачыб зүлмүн әлиндән,
Дән кими сәпилдиниз
Дүнјанын һәр јеринә.
Һәрдән бахса пис олмас
Адам јола салдығы
Дүнәнки күнләринә...

Дүнәни чыхартмысан
Нә тез ядындан бу күн?
Чәлладлыг өјрәнирсән
Өз чәлладындан бу күн...

Гоншуја диш гычыдыб,
Узагдакы дүшмәнә
Әл ачмагын јери јох;
Сән елә дүшүнмә ки,
Узун гыш кечәсинин
Бир ајдын сәһәри јох!

Океанын о тајындан
Дил верән олмасајды,
Сиз белә чашмаздыныз.
Гәмли тарихинизә
Сиз өз гәләбәнизлә
Мәғлубијјәт јаздыныз.

Август 1967

МӘН ҺАЗЫРАМ!

*Американын Вјетнамда
тәрәтдији чинајәтләрә
е'тираз оларәг, БМТ-нин
бинасы гагшысында өзү-
нү јандыран Родчер Ла-
портун хатирәсинә*

«Һәрби билет нә демәкдир?»
Мән билирәм мә'насыны бу билетин.
Һәр милләтин,
Һәр бир кәсин
Шәрәфидир өз јурдунун истиглалы...
Доғулдуғум күндән мәнә
Чәрәк верән, һәјат верән,
һанад верән
Бу торпаға борчлујам мән,
Һаггы-сајы унутмадым,
унутмарам.
Вәтәнимин өз һаггыны горумаға
мән дә варам!
Анчаг дејин,

Һаггы вармы Вәтәнимин
Ғылынчыны ғамчы кими
Доландырыб сола-саға,
Бир бәлалы мәмләкәтин
Өз һаггыны тапдамаға?..
Азадлығы бајрағ едиб өз әлиндә,
Анчағ даим әмәлиндә
Азадлығы боған өлкәм,
Нә истәјир биздән һеч нә истәмәјән,
Азаллығы «һаггым» дејән

Бир өлкәдән
Билмирәм мән!

Һәрби билет!
Мән борчлујам горумаға Вәтәними,
Мәкәр борчлу дејилми бәс
Вәтәнини горумаға
Вјетнамлы мәним кими?
Һагг олмушам һаһагкән мән.
Һаггсызмыдыр о, һагг икән?
Вәтәнимә басгын варса,
Мән һазырам!

Һаггымыз да тапданарса,
Мән һазырам!
Дашындыса сәрвәтимиз,
Гул олдуғса јадлара биз,
Мән һазырам!

Вјетнамлы Вјетнамдан
Ғапымыза даш атдыса,
Бизим бирчә тикәмизлә

Ушағыны јашатдыса, —
Мән һазырам!

О јазығын күнаһы нә, тәгсирн нә?
Һүчүм чәким Вәтәнинә?
Нечин, ахы өзкәсинин
Ғапысыны ғаралдым мән?
Чырағыны сөндүрүм мән?
Нечин ахы мән сәадәт уммалыјам
Өзкәсинин зилләтиндән?

Нечин кәрәк,

Нечин ахы
Өзкәсинә
Хејирини, зәрәрини биз кестәрәк?
Зорлујугму?
Зору олан, күчү олан бир өлкәдә
Бәс һагг јохму?
Мән һазырам
Һагг јолунда дејүшләрә!
Бу уғурда
Мән өлсәм дә мин-мин кәрә
Уф демәрәм.
Бу, шәрәфдир, шандыр мәнә.
Гурбан олсун
Мин-минимиз бир Вәтәнә!
Әлимдәки һәрби билет
Мәнә дејир дүшүнмә сән,
Әвәзинә вар дүшүнән!
Дејир, бүтүн Шәрг ојанмыш,
Сәнин борчун јатырмагдыр ону анчағ!

Јох!

Зәнчири гиран бир халг,
О зәнчири
Бир билэрзик саныб артыг .
Биләјинә тахмајачаг!
Фикирләрин, мәсләкләрнин ајрылыгы
Вјетнамы парчалады икн јерә;
Бу ајрылыг нечә сығыр
«Наггам» дејән фикирләрә,
Мәсләкләрә?

Фикирләрин, мәсләкләрнин ајрылыгы,
Бир өлкәннин, бир милләтнин
Синәсиндә чәпәр олур.
Бу чәпәрйн бир агрысы
Мин агрыдан бетәр олур.
Јох!

Өзкәси көстәрмәсин
Өз борчуму бу күн мәнә.
Мән билирәм нәдир борчум
Бу торпаға,
Бу Вәтәнә!
Демә доңдан-дона кирән,
Өз шәклини тез дәјишән
бир сүјаммыш.
Мән дүнјаја кәлмәмишдән
борчлујаммыш!
Хејр! Мәним өз дүшүңчәм,
Өз әглим вар:
Алдатмамыш мәни һеч вахт

Ичи тәзәк, чөлү бәзәк
Ғарылтылар, гурултулар...»
Родчер Лапорт
Бу далғалы фикирләрлә ашыб-дашды.
Јаваш-јаваш
БМТ-нин бинасына јахынлашды,
Кәлиб дурду о, бинанын габағында
Кечәјары...
Сәјр сләди көј үзүндә улдузлары,
Јер үзүндә чырағлары.
— Онлар јаныр, нечә јаныр,
Онлар анчаг кечә јаныр.
Күндүзләрсә тез сөнүрләр,
Онлар үздән јандығыјын
Көзүмүзә көрүнүрләр...
Ичәридән јананлары
Көрә билмир нијә көзләр?
Ичәридә гәтрап кими әмәлимиз,
Бајырдаса агаппагдыр сөзләримиз.
Ичәридән јанырам мән
Вјетнамда сл-обасы јананлара,
Јурд-јувасы јананлара...
Бәсдир,
Јетәр ичәридән алышмағым,
Үрәк олду лағым-лағым!
Синә дағым
Үрәјими күл сләди,
Чөлә чыхыр ниди мәним аловтарым,
Јанмалыјам!

Жад торпагда бир милләтин
Һагг сәсини боғмаг үчүн күл олунча,
Һаггым үчүн күл олум мән,
Гоҗ һаваҗа соврулум мән...
Бу дәм чәкди кибритини
Бензинләнән палтарына.
О, аловдан дои кеҗинди
О гарышды палтарына,
палтар она.
БМТ-нин бинасына
ишыг дүшдү,
Пәнчәрәләр ишыгланды.
Бир дүшүнөн адам јанды,
ишыг јанды.
Американын көбәјиндә
Көҗә галхан
О азадлыг абидәси
Бу ишыгдан утанмазмы?
Утанмады!
Бир ишә бах!?
Азадлыға сәдд чәкәнин
Азадлыгдыр бу күн ады!..
Ај азадлыг,
Вај азадлыг!..
Күч — һагг олуб, јалан — доғру,
Жад евиндә һаким олуб бу күн оғру!
Милләтләрә матәмини
Тој јеринә једирирләр,
Әсарәтдә чан верәнә

«Мән азадәм» дедирирләр.
БМТ-нин диварлары титрәмирми
Јурдсуз галан гочаларын аһ сәсиндән,
Көрпәләрин ңаләсиндән?
БМТ-нин ганунунда
Јазылыбмы бу дәһшәтләр, бу вәһшәтләр,
Көрүнмәмиш ңинајәтләр?
Чонсон јенә һөкм верир
Һарын-Һарын.
Од ичиндә јаныр бөјүк бир мәмләкәт.
Бу атәшдән
Инсаф оду нијә дүшмүр
Үрәјинә чонсонларын?
Вјетнамы аныр Родчер,
Вәтәнинин күнаһыны
Өз күнаһы саныр Родчер.
Вјетнамын атәшинә
Јаныр Родчер...

Декабр 1965

САҢИЛЭ ЧЫХМАГ ИСТЭЖИРЭМ

Көрүшдүк, көрүшдүк ажрылмаг үчүн;
Дүнја көзлэrimдэ гаралды о күн.
Дедин ки, сәбр слэ, кэл бир аз да дөз;
Эбәди вүсалчын ажрылырыг биз.

Д е д и м: — Тутмамысан дилэ аз мәни,
Д е д и н: — Дил севмир ки, севән үрәкдир.
Д е д и м: — Тәсәллиләр овутмаз мәни,
Чичәжә исти јох, баһар кәрәкдир.

Һачыканд, август 1961

ЕШГ — СӘТӘЛЧӘМ

Вүсал нәсиб олмады
Бу дүнјада онлара.
Көнүлләр баш әјмәди
Ешгә гәним кәсилән
Амансыз ганунлара...

Нәһажәт
Кәлди бир күн,
Ики гүтбә ажрылды
Һәјат да онлар үчүн.
Бир тәрәфдә мәһәббәт,
Бир јанда вахтсыз өлүм.
Мәһәббәтсиз јашамаг
Онлара дәһшәт зүлүм...

«Мәһәббәтдән јарандыг,
Мәһәббәтин јолунда
Өлмәк дә хошдур!...» — дејә
Онлар вериб әл-әлә

103

О јашады севкисиз,
Јашамады сүрүндү.
Өлүм она мин кәрә
Һәјатдан хош көрүндү.

О, өлүмдән горхараг
Һәјатыны, ешгини
Чох учуз сатмыш, демә.
Ешгин јолунда өлмәк
Башга һәјатмыш демә.
Јалныз инди билди ки,
Мәһәббәтсиз јашамаг
Өлүмдүр инсан үчүн.
О өлүбмүш

өлүмдән
Һәјата гајыдан күн.

Гыз һәјата гајыдыб
Өз-өзүнү данлады,
Лә'нәт, нифрәт газанды;
Оғлан һәјатдан кедиб
Әбәдијјәт газанды.

Ахыр сојугдәјмәдән
Гыз да кетди дүнјадан.
Сәтәлчәмә верилди
Ешгә верилмәли чан.

Онун һәјаты кими
Өлүмү дә үрәксиз,
Сәссиз, хәбәрсиз олду.
Өлдү ијirmi бешиндә
Анчаг һеч кәс демәди
Бу өлүм нә тез олду.
Оғлан да өлдү, гыз да,
Өлүм өлүмдүр,

нә гәм.
Анчаг дүшүн!

Дүнјадан
Бирини ешг апарды,
О бирини сәтәлчәм!

!
Өлүм өлүммү?

Јох, јох!
Өлүм вар ки, јолунда
Аздыр мин чан да версән.
Өлүм дә вар ки, она
Ади гарышганын да
Өмрүнү гыјмарам мән!

Гыз һәјата гајыдыб
Лә'нәт, нифрәт газанды;
Оғлан һәјатдан кедиб
Әбәдијјәт газанды...

Дедин: «Јорду мәни бу үзүнтүлөр,
Дүнја дағылмаз ки, ажрылсаг әкәр»,
Дедим «Јох! Дағылмаз, дүнјаја һә вар,
Көнүл дүнјамызса виранә галар,
Бир јердә, бөлүнмәз зәррәдән кичик
Ажрылсаг, дүнјаја сыға билмәрик.

Мај 1967

■

Севсәјдин,
Ешгинә дал чевирәндә
Өз гәлбин,
өз һиссин данларды сәни.
Һесаба алмаздын мәнимтәк сән дә
Өзкә данлағыны, јад тә'нәсини.
Өзкә тә'нәсинә дөзә билмәјән,
Сөјлә өз тә'нәмә нечә дөзүм мән?

Сентјабр 1967

ҺӘЈАТ ИСТӘЈИРСӘН

Мәһәббәт истәдин бир заман мәнән,
Дедин ки, дар кәлир кәһлүмә кәһлүн.
Утаныб о бөјүк мәһәббәтиндән
Мәним мәһәббәтим бөјүдү һәр күн.

Елә бөјүдү ки, кичилди дүнја,
Әријиб нөгтәјә дөндү көзүмдә.
Итирдим дүнјаны,
Дүнјам сән олдун;
Һәм мәни, һәм сәни тапдым өзүмдә.

Дәм тутуб ешгинә, мәһәббәтинә
Күнбәкүн бөјүдү, јүксәлди ешгим,
Елә бөјүдү ки,
чатыб һәддинә,
Сәнин үрәјинә дар кәлди ешгим.

«Сөздән, мәһәббәтдән мән тохам»—дедин,
Инди дә сән мәнән һәјат истәдин.

Сәни гынамырам, дарда, чәтиндә
Торпагдан үзүлән торпаға дәјмиш.
Көрүнүр ән бөјүк мәһәббәтин дә
Ајағы, торпаға сөјкәнмәлијмиш!

Күлүн истисидир сәни алдадан,
Чохдан үрәјиндә од сәнмүш, күлүм .
Мән инди ганырам,
амай, эламан!..

Һәјат—мәһәббәтдән үстүнмүш, күлүм!

1967

КҮЧЭДЭ ИТИРДИМ...

«Јашаја билмирәм бу сајаг даһа,
Бәсдир,
Јорулмушам,
Гуртараг даһа!»
Дејә автобуса миндин...

Дајандым,
Вахт да мәним кими дајанды, сандым.
Јох! О дајанмады,

ишләди јенә.
Миниб автобуса сәнинлә биркә
Бир көз ғырпымында заман да кетди,
Ихтијар да Кетди, күман да кетди...

Бу нәдир?
ајағым үзүлдү јердән.
Һәр шеј өз јерини дәјишди бирдән,
Дајандым...
Архамча јоллар сүрүндү,
Саат да тәрсинә доланды, дөндү.

Сәндәи ајрылмадым,
Сәндәи мән, күлүм,
Өзүмдән ајрылдым,
Өзүмдән, күлүм!
Билмәдим нә идим,

инди нәјәм мән?
Күчәләр учрума дөндү көзүмдә.
Сәни итирдијим бу анда билсән,
Јолларын үстүндә итдим өзүм дә.
Долашды каинат,
Гарышды аләм,
Кимдир гулағымда белә һөнкүрән?
Күчәдә итирдим сәни, дөзмүрәм;
Нәјатда итирсәм, нәјләрәм көрән?

■
Дејек, мән дөнүрәм!..

Үрәк ки, дөнмүр.

Ахы дил дејәни ешитмир үрәк
Зәррә бөлүнсә дә көзә көрүнмүр,
Әкәр сән варсанса,
Мән варам демәк!

•Әкәр мән варамса...

Сәнәм мән, анчаг.

Нечә параланым, парчаланым мән?
Варлығым,
Јохлуғум

Сәнсэн,

Сән анчаг!

Сөјлә, варлығымы нечә даным мән?

Әкәр биз ајрылсаг,

көрүшәчәкдир

Хәјали дунјада фикирләримиз,
Ше'римдә сәсләнән көлкәли халлар
Олачаг әбәди көрүш јеримиз.

Ијул 1967

УНУДАМ КӘРӘК

Ајрылдыг... күч кәлди бизә һүчумлар,
Ајрылдыг, усаныб тә'нәдән, сөздән;
Биздән разы галды јадлар, гоһумлар,
Биз разы галмадыг өз-өзүмүздән.

Ајрылдыг... нәғмәмиз галды јарымчыг,
Фикирләр пәришан, көнүлләр гырыг.
Ајрылдыг... де һарда ләнкиди заман?
Инди нә сән сәнсэн, нә дә мән'мәнәм.
Башымда туфанлар һајгырдығындан,
Мејвәси дәјмәмиш төкүлән мәнәм.

Дағлара дырманыб ардымча гошдун,
Өзкә булудлара гарышан мәнәм.
Тәләјин һөкмүјлә сән чох вурушдун,
Бу ағыр һөкм илә барышан мәнәм.
Јандыран да мәнәм, јыхылан да мән.
Дөјән дә,
Вуран да, јыхылан да мән!

Айрылдыг...

билмәдик,

нечин,

нәдән биз?

Айрылдыг...

Айрылмаг истәмәдән биз.

Јохдур үрәјимдә сәнә гәзәб, кин,

Јадыма дүшмәјир бәд әмәлләрин.

Нифрәтсиз ајрылыг ајрылыг дејил,

Нифрәтсиз ајрылыг вүсалдан ширин...

Күлүм, севә-севә ајрылырыг биз.

Үрәк көкдән дүшән тәк симә бәнзәр,

Бизим көзү јашлы, бәдбәхт ешгимиз

Аталы-аналы јетимә бәнзәр.

Дејирәм, унудам сәни мән, кәрәк.

Мүмкүнмү?

Арзуја әмәл тән кәрәк!

Унуда билмәкчүн сәни севкилим,

Тәзәдән доғулам, тәзәдән кәрәк!

Палчик

Август 1967

КӨР НЕЧӨ КҮЧЛҮСӘН

I

Јатмаг истәјирәм...

сәнсизлијими

Јуху дәнизиндә батырым дејә.

Јухумса көлкәни өз көлкәм кими

Изләјир, гысганыб сәни һәр шејә.

Јухум гачаг дүшүб мәнән јан кәзир,

Јухум күчәләрдә сәркәрдан қәзир.

Һәсрәтин асылыб кирпичләримдән,

Јухум да кәлмир ки, һеч олмаса мән,

Итирим, батырым сәни јухумда.

Мәнән вәфалыјмыш сәнә јухум да.

Јухум гачаг дүшүб јатаммырам мән,

Јухум горхуб гачыб фикирләримдән...

II

Кәзмәк истәјирәм...

сәнсизлијими

Жолларда итирим, унудум тамам.
Гара кедирэмсә, хатирән 1 ми
Ағыр бир жүк илә гаршылашырам.
Сәни итирмишәм,

нејләјим анчаг -
һәр заман,
һәр јердә

көрүнүр јерин.
Јох, дөзә билмирәм,
дәрд ондадыр ки,
Өзүндән ағырдыр хатирәләрин.

Ширин хатирәләр бир тикан тәки
Жоллара сәпилиб дәстәбәдәстә.
Хатирән тикандыр чызыр гәлбими,
Јохлуғун дуз сәпир јафрамын үстә.

Јаддашым елә бир күнәш ки, күн ки,
Дүнәни нур кими көрүрәм ајдын.
Дејирәм, јаддашым елә әлсүн ки,
Мәнә дүнәними хатырлатмасын!

III

Күлмәк истәјирәм...

үрәјимдәки
Һөнкүртү сәсини батырмаг үчүн.
Билмирдим,

Мәһәббәт бир чәллад тәки
Мәним күлүшүмү өлдүрмүш бүтүн.

Јандырды көнлүмү бу сојуглуғун,
Вар икән, сағ икән јох олмушам мән.
Көр нечә күчлүсән, сәнин јохлуғун,
Мәним варлығымы алды әлимдән...

Башымда туфан вар, көнлүмдә човғун,
Арзу да,
Фикир дә галды јарыда.
Көр нечә күчлүсән,
сәнин јохлуғун
Мәнә өкеј етди доғмалары да.

Фәрәһим,
Севинчим дүнәндә галды,
Дәрдимдә, гәмимдә јашарсан мәним.
Јохлуғун көр нечә гәләбә чалды,
Бу күнүм өлүдүр,
јашар дүнәним!
Чалдым өз көнлүмү ајры симдә мән;
Илишиб галмышам дүнәнимдә мән.

Сентјабр 1967

■

Мэнэ бэхш елэјиб мөнөббэтини
А залым,
Өзүмү алдын өзүмдөн.
Е'дама чөкирсэн һәр саат мени,
Мэнэ бэхш етдијин һәдијјәнлө сән!

1967.

■

Кәпәнәкләр учуб кедәр,
Әлимиздә
Ишылдајан тоза бәнзәр хатирәләр.
Пајыз кәләр...
Јоллар үстә сәпәләнән хәзәлләрдән
Кәһ итән, кәһ үзә чыхан
Изә бәнзәр хатирәләр

Фикримизин ајнасында
Кәһ алчалыр,
Кәһ жүксәлир хатирәләр...
Кәһ олур ки, ачылыгдан
үрәк дәлир хатирәләр,
Кәһ һәјатын өзүндән дә
әзиз кәлир хатирәләр...

Дағ башындан күн әјиләр.
Бир мүддәтсә истилији
даш-диварда галар анчаг.

«СОН КӨРҮШ» ПОЕМАСЫНДАН

1. ГОЈ ОЛСУН

Ах, нечә гыфылла гыфылланмышам,
Мән бу дустагылыгы һәјат санмышам.
Бәнд-бәнд буховлујам өз үрәјимә,
Һәјат ајры чүр дә олурмуш демә.
Гырылыб төкүлән ганадларымдан
Ган ахыр...
күн-күндән бөјүјүр јарам.
Бир бәндим, гыфылым ачылан заман
Мин јердән бағланыб гыфылланырам.

Арзуму?

Дүнјада арзуларына
Ән аз јетәнләрдән биријәм, еј дост.
Мәним бир арзум вар:
чатмагчүн она
Кәрәк мума дөнүб әријәм, еј дост!

Бу гәдәр ағрыја табламаг олмаз:
Мәним чәндим бөјүк, тәләбимсә аз;

Апчаг алмаг үчүн бу азы сәндән,
Әмрүмү, күнүмү вермәлијәм мән.

Хошбәхтин арзусу, диләји мин-мин,
Чатар һамысына, демәз «бәс» — јенә.
Бәдбәхт бир арзуја говушмаг үчүн
Мин дағы дағыдар, јетишмәз, јенә.

Гој олсун!

Дөнмәрәм өз дедијимдән
Әбәди јолчујам, јол кедирәм мән.
Ешгнмин эзаблы јолудур бу јол,
Һаггын јолундан да улудур бу јол.
Намәрдәм, дөнәрсәм өз дедијимдән
Јорулуб бу чәтин долајларда мән,
Алмаг истәмирәм бир ан динчими,
Дәрдимдә тапмышам һәр севинчими...

Нојабр 1955.

2. МӘН ДӘРДДӘН ГАЧАНДА...

Мәним үрәјимдә вериб баш-баша
Дајаныр дағ бойда дағлар сүкутда.
Бири дикәриндән хәбәрсиз, сәссиз
Дәрдләрим шам кими ағлар сүкутда.

Заман дара чәкир фикри, хәјалы,
Заман дамчы-дамчы ахыр көзүмдән.

Арзулар башыма гахынч олаты
Өзүмү сүкута тапшырмышам мән.

Галмышам су үстдә тәнһа гу кими,
Фикримә дар кәлир бу јерләр м. им.
Мән дәррдән гачанда,
бир огру кими,
Тутур ајағымдан фикирләр мәним...

Солуб үрәјимдә саралыр дән-дән
Һәлә ачылмамыш тәр гөнчәләрим.
Јатмаг истәјәндә дәрдин әлиндән
Мәнә јорған олур дүшүнчәләрим...

Мән дәррдән гачанда, јолда из галыр,
Алов көздән гачыр, көзә дәрд олур.
Дәрдимдән гачанда дәрд јалғыз галыр,
Бу да мәним үчүн тәзә дәрд олур.

Солан бир чичәјәм, күн батан кими
Мин һала дүшүрәм бу дөвран кими.
Бир күнлүк нәш'әмиз өтүр ан кими,
Бир анлыг гәмимиз бизә дәрд олур.

Саралыб јох олур мин арзу, диләк,
Бу дәрди дә чәкән үрәкдир, үрәк;
Дүзәндә бүркүдән солур күл-чичәк,
Чичәјә дәрд олмур, дүзә дәрд олур.

Нојабр 1965



Башланан һәр шејин сону вар.
Кетмәјә башлајан бир гатар,
Башга бир шәһәрдә дурачаг.
Јаранан өмрүнү

Бир ил кеч,
Ја да тез
Ахыра вурачаг.
Үрәк дә дурачаг.
Гапыда,
Бачада

сәсләнән күләк дә
дурачаг!..

Көнлүмдә сәсләнән бу күләк,
бу боран
бәс һачаг
дурачаг?.

Апрел 1967



Узаг,
Батаглыгдан, чамурдан узаг!
Көнүллү дустағам, көнүллү дустаг
Бир бөјүк арзуја,
Бир бөјүк гәмә.
Даирә чәкмисән мәним дөврәмә

ИЛЛЭР КЭЛИБ КЕЧСЭ ДЭ

(Нэгмэ)

Заман кечир, ил дөнүр,
Баһар кедир, гыш кэлир;
Бизи гочалдан иллэр
Өмрүмүзэ хош кэлир.

Әмәлләри, ишләри
Өлчмәјәк илләрлә биз;
Чыхаг вахт өлчүсүндән
Бөјүк әмәлләрлә биз.

Биз илләрин гојнунда
Күлүш әкәк, күл дәрәк,
Сөзү ишә, арзуну
Әмәлләрә дөндәрәк.

Илләр кәлиб кечсә-дә,
Төһфәләри бол олсун;
Илләр әбас өтмәсин —
Шәһәр олсун, јол олсун!

ГҮРУРУ НЕЈЛӘЈРСӘН?

Нэгмә

Өмрүн баһар чағында
Гәлбә јаған гар нәдир?
Севирсәнсә, севкилим,
Сәндә бу вүгар нәдир?

Бүтүн арзуларына
Зирвә мәнәм, сон мәнәм;
Гүруру нејләјирсән?
Сәнин гүрурун мәнәм...

Вүгар һара, ешг һара?
Севәнләр «мән», «мән» демәз.
Севәнләр ешг-одунда
Әријиб итмәзми бас?

Вүгарынла дөјүшдә
Мәһәббәтин удузмуш,
Мәним ишти көз јашым
Бош гүрурдан учузмуш?..

КИТАБЫН ИЧИНДЭКИЛЭР

Элван чичэклэр

Эн бөжүк мүнэччим	3
Шаир — ватэн	4
Миз архасында	7
«Нэ» нлэ «юх» арасында	10
Эбодн кэнчлик	13
Үмид	14
«Бакы» гээстниэ	16
Рижакар	19
Латын дили	22
Данышыр Бакы	26
Гышда илан	27
«Анамын китабы»	28
Икн чинар	31
Инсан гэлгәһәси	32
Мәнэ нэ вар	34
Сәрбәст ше'р	36
Сабаһ... сабаһ...	37
Екрайда көрүш	38
Бәс өзүн нәсән?	41
Бәсдир	41
Огрулар	44

«Инсан вэ заман» силсиләсиндән

Әкс-сәда	48
Антенна	50
«Телефон зәнк чалыр»	54
Ефирдә сәсләр	55
Пиргулу рәсәдханасы һаггында ше'рләр	60
1. Сан кичик бир бинасан	60
2. Телескоп	62
3. Мүнәччим—шаир	63
4. Көјүн хәритәси	65
5. Сонсузлуг	66
«Емадин» — «Волга»	67
Мусафир	70
Мән кимәм?	74
Файтон	74
Гарга—бүлбүл	77
Нәсә чатмыр	79
Бәлкә дә	83
Көк	84
Зәһрә	85

Он сәккиз күн	87
«Үрәк синәмиздән асылдыгындан»	90
Көһнә баяты	91
Мән һазырам!..	95

Саһилә чыхмаг истәјирәм

«Көрүшдүк...»	102
Ешг—сәтәлчәм	103
«Дедин, јорду мәнн...»	108
«Севсәјдин...»	109
Һәјат истәјирсән	110
Күчәдә итирдим	112
«Дәјәк, мән дөнүрәм»	114
Унудам көрәк	115
Көр нечә күчлүсән	117
«Мәнә бәхш еләјиб...»	120
«Кәпәнәкләр учуб кедәр»	121
Олурмуш	123
Сәнин дилиндән	124
«Сон көрүш» поемасындан	126
1. Гој олсун	126
2. Мән дәррдән гачанда...	127
«Башланан һәр шејин сону вар...»	129
«Узаг...»	129
«Дәрјада фанарам мән»	130
«Јанында оlanda да»	131
Нилләр кәлиб кечсә дә	132
Гүруру нејләјирсән?..	133

Редактору *Илјас Тупдыг.*

Рәсәмә *А.Мәрданов.*

Бәдһи редактору *Ј Ағајев.*

Техники редактору *Р. Әһмәдов.*

Корректорлары *С. Һәбибзаде. А. Мусајева,*

Јыгылмаға верилмиш 21/III 1968-чи и.л. Чапа имза-
ланмиш 20/VI-1968-чи и.л. Кағыз форматы 60х90¹¹/₃₂.
Чап/в. 4,25. Учет. нәшр. в. 3,7. ФГ 09264. Сифарш
№ 222. Тиражы 10000. Гүјмәти 27 гәп.

Азәрбајҗан ССР Назирләр Совети јанында Мәтбуат
Комитәси. „Кәңчәлик“ нәшријјаты, Бақы, һүсү һачы-
јев күчәси, 4. 26 Бақы комиссары адына мәтбәә.
Бақы, Әли Бајрамов күчәси, 3.

87 гон.

АҶ - 112 077

ЖЭНЧЛИК 1968